

Bulletin *Old Sillevold*

Nummer 48 Najaar 2021

De heemkundige vereniging dankt de
onderstaande bedrijven en organisaties voor hun
financiële ondersteuning.

Paul Klomberg Assurantiën
Jan en Ingrid Steverink van de Slaege
Frank's Barbershop Haarmode
Brasserie 'Bij Ons'
Maurits Heebink Tuinbeheer
Rijnlandhaven Makelaardij
Mijnen Media.nl
Van Balveren Fiets & Fitness
Ronald Haank Bouwkundige constructies
Hovenier Biljoen Groen & Liemers -Hendriks
Welkoop Silvolde
Automobielbedrijf Willemsen
Autobedrijf Ten Have
Adviesburo Top-ibc en Iesseler interieur
Annelies en Dick Mulders
Robert Saalmink Administratiekantoor
Jos de Bakker
Tuincentrum Steentjes
Koperslagerij D. Wissink
Bloemen & Emoties Miranda Steentjes
Administratie en belastingadvies Te Poele-Bruil

*Op de voorplaat: de vader van André Tangelder ca.1960 bij het kalverschetsen
bij Theunissen aan de Kapelweg*

Dit Bulletin is een uitgave van de
Heemkundige vereniging

Old Sillevold

en verschijnt tweemaal per jaar.

Inhoud:

Voorwoord 4

Eerste struikelstenen in Oude IJsselstreek 5

Marcel van Berkum

De oude stratenmaker 9

Bas Boerakker

Havesbos 23

André Tangelder

Alles Silvolde 27

Jan Hofstad

Sni-je in 't oor 41

Bennad van de Weikamp

De streken van Lenie Heijming 43

Mia Miedema

Café Chantant 'Het Molentje' 46

Optreden Abraham de Winter

Nummer 48 - 2021

Redactieadres:

André Tangelder
Prins Willem Alexanderstr. 5
7064 GH Silvolde
tel. 0315-32 75 90
info@oldsilleevold.nl

www.oldsilleevold.nl

Samenstelling
en vormgeving: Marcel Westra

© 2021

Heemkundige vereniging

Old Sillevold

Overname van bijdragen is toegestaan
na toestemming van de redactie met
bronvermelding.

De inhoud van de opgenomen artikelen valt onder de verantwoordelijkheid van de auteurs.

Losse nummers € 3,50 per stuk

ISSN 1569-1365

DE WINTER komt.
Zondag 25 Jan. a.s. buitengewone Soirée Amusante
in de zaal van den Heer G. Th. OVERKAMP,
Café „Het Molentje“, Silvolde.
Optreden van den Heer ABR. DE WINTER,
Nêerl. 1e Karakter-Humorist.
AANVANG 6 UUR.

Voorwoord

Corona blijft de gemoederen bezighouden, voorlopig zullen we moeten omgaan met de beperkingen. Het bestuur heeft besloten vooreerst nog geen activiteiten te plannen. Op 18 februari 2022 vieren we als Heemkundige Vereniging ons 25-jarig bestaan. We gaan ervan uit dat we dit niet samen kunnen laten gaan met de jaarvergadering. Het 25 jarig jubileum zullen we op een later tijdstip plannen. Als bestuur kunnen we op dit moment daarom niets definitief organiseren, het zij zo...

Op de voorkant een foto van mijn vader Bernard Tangelder, hij werkte vanaf ca 1950 als administrateur bij de fokvereniging die onderdeel was van de zuivelfabriek. Zijn beheerden de stalregistratie, de burgerlijke stand van de koeien. Elk geboren kalf moest geregistreerd worden door deze te schetsen (tekenen). Tegenwoordig krijgen ze een geel oormerk met een uniek nummer. Deze foto is gemaakt ergens rond 1960 ter gelegenheid van het 10.000ste kalf dat geschetst werd bij de familie Theunissen aan de Kapelweg, de opa en oma van mijn vrouw. Op de foto ook ome Bernard Theunissen. In dit bulletin wordt nog verder uitgebreid over de fokvereniging.

Eind juli kwam de uitspraak van de Rechtbank Gelderland inzake Havesbos. De gemeente OIJ heeft zijn werk niet goed gedaan en de omgevingsvergunning is vernietigd op gronden van de flora en fauna en de brandveiligheid. Waar het ons om te doen was, de archeologie, is geen beletsel voor de vergunning. Begin januari 2022 is er een rechtszitting van de Raad van State over zonnepark Havesbos. De projectontwikkelaar LC Energy heeft hoger beroep aangetekend omdat er dassen zijn aangetroffen, ook de provincie Gelderland moet nog een vergunning verlenen in het kader van de wet natuurbescherming voor ontheffing wegens het opzettelijk beschadigen en vernielen van de vaste voortplantings- of rustplaatsen van de das. We wachten de ontwikkelingen af.

We hebben weer een goed gevuld bulletin met prachtige verhalen. Veel leesplezier alvast gewenst! Heeft u zelf een leuk verhaal voor ons bulletin of andere ideeën, informatie, films of foto's, die voor onze vereniging van waarde kunnen zijn, laat het ons weten.

We wensen u allen fijne feestdagen en let op uw gezondheid.

De voorzitter, André Tangelder

Eerste struikelstenen in Oude IJsselstreek

Marcel van Berkum

De eerste struikelstenen zijn gelegd! Op dinsdag 31 augustus zijn 18 struikelstenen in de stoep geplaatst op 8 locaties in Terborg. Het initiatief is van de stichting Struikelstenen Gemeente Oude IJsselstreek. Het bestuur van de stichting wordt gevormd door leden van de heemkundige verenigingen ADW, OVGG en Old Sillevold. Het doel is het laten leggen van struikelstenen in de gemeente ter nagedachtenis aan joodse inwoners, die in de Tweede Wereldoorlog zijn vermoord door de nazi's. Hierbij gaat men uit van het laatste officiële woonadres.

Het plaatsen van struikelstenen is een idee van de Duitse kunstenaar Gunther Demnig, die in 2000 is gestart met het plaatsen van zulke steentjes. Hij noemde de stenen Stolpersteine, omdat je er met je hoofd en hart over struikelt en je moet buigen om de tekst te kunnen lezen. *‘Um den Stein lesen zu können, muss man sich vor dem Opfer verbeugen’ (Gunter Demnig).*

Medio 2021 heeft Gunter Demnig persoonlijk bijna 75.000 struikelstenen in meer dan 20 Europese landen geplaatst. In Nederland liggen ongeveer 6.000 struikelstenen, bijvoorbeeld ook in Doetinchem, Aalten en Dinxperlo. Het zijn betonnen steentjes van 10 x 10 cm. met een messing bedekking waarin gegevens van het slachtoffer staan gegraveerd.

De stichtingsleden hebben de afgelopen jaren gebruikt voor grondig onderzoek. Er is intensief gespeurd in uiteenlopende archieven en contact gelegd met nabestaanden over de hele wereld, vooral Israël. Zo is er een duidelijk beeld ontstaan van de lotgevallen van de joden, die rond WO II in de kernen van de vroegere gemeenten Wisch en Gendringen woonden. Bij het uitbreken van de oorlog woonden de meesten van hen in Terborg. Daar was vanaf 1901 ook een synagoge aan de Silvoldseweg. In Silvolde woonden in de oorlogsjaren uitsluitend nog leden van de familie Wolf. Gezinsleden van bijvoorbeeld koperslager Jacob Bamberg en Salomon Gans, winkelier in manufacturen, waren voor de oorlog al naar elders vertrokken.

De familie Bamberg woonde in een pand aan de Veldstraat, de huidige Pr. Bernhardstraat, waar momenteel kapsalon RiMo is. Naast de koper-slagerij was er ook een galanteriezaak gevestigd. Jacob Bamberg was maar liefst drie keer getrouwd. De eerste twee echtgenotes stierven jong. Jacob overleed op 15 april 1921 op 64-jarige leeftijd. Zijn weduwe Sara Lebenstein vertrok naar Arnhem waar zij in 1941 op 88-jarige leeftijd is overleden. Jacob was vader van vijf kinderen, die allen in de oorlog zijn vermoord door de nazi's. Het pand bleef nog eigendom van de familie en in 1924 opende Bernardus Wiefkers uit Lonneker er een winkel in galanteriën. In 1929 stond het pand weer te huur. Schoenmaker A.J. Böhmer huurde eerst voor 18 gulden per maand en kocht het in september 1941 van de erven Bamberg.

Salomon Gans (Silvolde, 28 juni 1850), zoon van Efraim Jacob Gans en Carolina Bendix, maakte deel uit van de marktcommissie in Silvolde en woonde in het centrum

tegenover de Markt op de hoek van de huidige Pr. Bernhardstraat in een woning, die is afgebroken. Hij was achtereenvolgens getrouwd met Rogina Berensen en Judick Blein. Salomon stierf op 28 mei 1919 in Braamt.

Leden van de familie Wolf in Silvolde waren nazaten van Joseph Leib Wolf, die in 1821 vanuit het Duitse Meckenheim naar Zelhem kwam. Zijn zoon Liebman Wolf, geboren in Zelhem, trouwde met Reintje Bamberg uit Silvolde, waar het stel ook ging wonen. Asser Wolf, zoon van Liebman, verkocht in Silvolde manufacturen aan huis en kocht in 1911 een winkel-pand in de Hoofdstraat in Terborg. Het bedrijf werd voortgezet door zoon Jacob en zijn vrouw Henriëttte de Winter. Jacob en 5 andere joden werden opgepakt bij de eerste razzia in Terborg op 7 april 1941 en vermoord in Mauthausen. Een tweede manufacturenwinkel, ook in de Terborgse Hoofdstraat werd beheerd door dochter Amalia en haar man, Amsterdammer Joseph Mestriz. Bij de razzia op 7 april 1941 werd ook

SILVOLDE.

Gouden echtpaar.

— Dinsdag j.l. herdacht het echtpaar J. Wolf en L. Wolf-Merkel, den dag, waarop het 50 jaar geleden in den echt werd verbonden. De beide oudjes, die resp. 75 en 81 jaren tellen, genieten nog een goede gezondheid.

Heden, Woensdag, wordt dit gedenkwaardige feit in intiem kring gevierd.

Jo Mestriz opgepakt en een week later in Mauthausen omgebracht. Amalia dook met haar twee schoonzussen Jenni Schwarz en Henriëtte de Winter onder in Silvolde. Daar zijn zij verraden en in januari 1944 in Auschwitz gedood. Ook Alfred Wolf, zoon Jacob en Henriëtte, is bij hetzelfde verraad op een ander onderduikadres opgepakt en op 21 januari 1945 gestorven. Voor Jacob, Henriëtte, Alfred, Amalia en Joseph zijn in Terborg struikelstenen gelegd.

Ten tijde van de oorlog woonde in Silvolde uitsluitend nog het joodse gezin van koopman Jacob Wolf (broer van Asser) en echtgenote Lenchen Merkel. Er waren vijf kinderen: Louis, Rosa, Ella, Paula en Godfried. De familie woonde op diverse adressen in Silvolde en zelfs enige tijd in het Duitse Sterkrade. Vanaf 1920 bewoonden zij Bergstraat 13 (nu Heuvelstraat). Louis, Rosa en Ella waren in de oorlog het huis al uit. Slager Louis woonde eerst aan de Marktstraat in Silvolde en vanaf 1933 met zijn echtgenote Jenni Schwarz op Kramersweide 15 in Terborg. Ook Louis werd in die beruchte razzia opgepakt en vermoord in Mauthausen. Jenni en twee schoonzussen doken onder in Silvolde. Door verraad werden ze opgepakt en op 28 januari 1944 stierf Jenni in Auschwitz. Voor Jenni en Louis zijn struikelstenen gelegd op het adres Kramersweide 15.

Rosa en Ella werkten als dienstbode in Den Haag en Zutphen en bleven ongehuwd. Ook zij overleefden de oorlog niet. Rosa stierf op 30 september 1942 in Auschwitz. Ella op 21 mei 1943 in Sobibor. Op 9 april 1943 gaf Godfried gehoor aan een oproep voor Kamp Vught. Hij ging verder op transport naar Sobibor en is drie dagen later omgebracht. Het verhaal van Paula Wolf en moeder Lenchen is in Silvolde algemeen bekend. Paula wist met hulp van burgemeester Boot voor elkaar te krijgen dat zij niet

werd opgepakt, omdat zij haar hulpbehoevende moeder moest verzorgen. Moeder Lenchen en dochter Paula overleefden de oorlog.

De Heuvelstraat wordt momenteel gerenoveerd en ook het oude pand met huisnummer 13 is afgebroken. Medio 2022 zullen in de Heuvelstraat, op de plek waar vroeger de woning Bergstraat 13 stond, drie struikelstenen worden gelegd voor Rosa, Ella en Godfried Wolf.

Boven: situatie Heuvelstraat. Bij 'E' het gesloopte pand nr. 13. De rode cirkel met kruisje markeert de mogelijke locatie van de struikelstenen.

Onder: drie van de op 31 augustus jl. geplaatste struikelstenen in Terborg.

De oude stratenmaker

Bas Boerakker

Silvolde, oudejaarsavond rond 1850.

Tussen Kerstmis en januari was het de stille tijd in ieder gezin. Er werd nu nagegaan hoe het jaar geweest was, of men verdiend of ingeteerd had. De zakenmensen bekeken hun boeken en ontdekten nog veel oude schuld die tijdens en na de grote brand van 1825 in Silvolde was ontstaan en nog niet was afbetaald en slechts heel langzaam verminderde. De dagloners hadden niet veel na te zien. Zij waren tevreden als zij zo'n beetje konden rondkomen en trachtten nu bij de boeren met dorsen nog een paar stuivers te verdienen. Bij het karige loon kregen zij wat koren dat zij konden malen om er brood van te bakken. Stratenmaker Carel Wiggelder had zijn inkomsten ook nagegaan; wat hij het jaar had verdiend, wat zijn huishouding had gekost en wat nu nog over was. De verbouwing was betaald en verdere schulden had hij niet. Nog zeventig gulden had hij bijeen. Al bleef het vriezen, dan kon hij daarmee ruimschoots de winter doorkomen en misschien nog wat overhouden. Nu de jongen Jan Jaartsveld meeging, zouden zij volgend jaar meer overhouden. Hij wilde werk zien te krijgen met bijlevering van de keien. Van elke vracht kreeg hij procenten. Al was het niet veel, overal een kleinigheid betekende dat men op het einde van het jaar kon opsparen. De vrouw en kinderen waren het er ook mee eens om te proberen wat geld bijeen te krijgen. Als de meisjes Wiggelder nog wat groter zouden worden, zouden ze als dienstmeid bij een boer kunnen dienen. Ze waren dan uit de kost en verdienden hun kleding. Vrouw Wiggelder wilde dat de jongen Jan Jaartsveld het klompen maken zou leren. Het werken in de klompenkamer in de winter was beter dan het werken aan de weg. Hij kon dan zodoende nog niet zo vroeg met jicht te doen krijgen. Carel Wiggelder zou er eens over denken waar hij in de winter het beste geplaatst kon worden.

Oudejaarsavond was aangebroken en Carel Wiggelder ging die avond naar de herberg om er te kaarten. Bij de brouwer Lubbers

was het al druk in de gelagkamer. Verschillende groepen van burgers en boeren waren aan het kaarten en dronken nu en dan een borrel op het afgelopen jaar. Carel nam plaats aan een tafel bij Borggreven, Ten Have, Pierik en Bieleveldt. Zij waren reeds met z'n vieren aan het spelen maar omdat ze Carel graag mochten, speelden ze met vijven. De brouwer trakteerde die avond op gebraden metworst, het was een gewoonte geworden om de bezoekers op oudejaarsavond te trakteren.

Het was er gezellig, velen vertelden over de oude tijd, toen er ieder jaar zo'n feest was geweest. Het ging onder anderen over de zware jaren na de brand van 1825, die ze nog niet geheel te boven waren. Carel en zijn gezelschap spraken over zaken. Borggreven was leerlooier en klaagde over dure huiden. Het leer was te duur, de mensen konden het niet betalen. Schoenen werden bijna niet meer gedragen. Bieleveldt die een klompenmakerij had, vond dat niet zo erg. Nu er geen schoenen gekocht konden worden, was er afzet voor klompen. Er waren in Silvolde veel klompenmakers en allen hadden werk, al was het voor lage prijzen. Twee tot drie stuivers voor een paar grote klompen was weinig. Er werd dagloon aan verdiend maar meer ook niet. Pierik voelde zich nog het beste, hij was winkelier tevens spekhandelaar en leverde veel af in Emmerich waar de prijzen iets hoger lagen dan ter plaatse. Ten Have was kuiper. Hij had veel werk gehad na de grote brand, maar had het geld slecht binnen kunnen krijgen zodat hij nog veel onder de mensen had staan. Hij bespeelde nu het kerkorgel, waarvoor hij een kleine vergoeding kreeg. Juist zoveel om nog een keer naar de herberg te kunnen gaan. Carel Wiggelder sprak over zijn straatwerk en zijn jongen Jan Jaartsveld. Hij vroeg aan Bieleveldt of er kans was dat hij het klompen maken kon leren. Hij zou hem dan in de wintermaanden kunnen krijgen, de eerste winters zou hij dan niet het meeste hoeven te verdienen. Onder de drukke gesprekken kwam de brouwer zeggen dat de klok van twaalf ging slaan en het oude jaar nu voorbij was. Vlug stonden allen op uit hun zetels. Uit de oude Mauritiustoren klonken de slagen langzaam en dof. Het nieuwe jaar was ingetreden. Allen in de gelagkamer wensten elkaar geluk en voorspoed en gezamenlijk namen ze nog een borrel op het nieuwe jaar. Willem Jansen, de veldwachter, kwam binnen met de oude Derk te Water en wenste de aanwezigen een gelukkig nieuwjaar. Van de brouwer kregen zij een borrel en van de overigen kreeg Te Water enige stuivers. Hij was immers de man

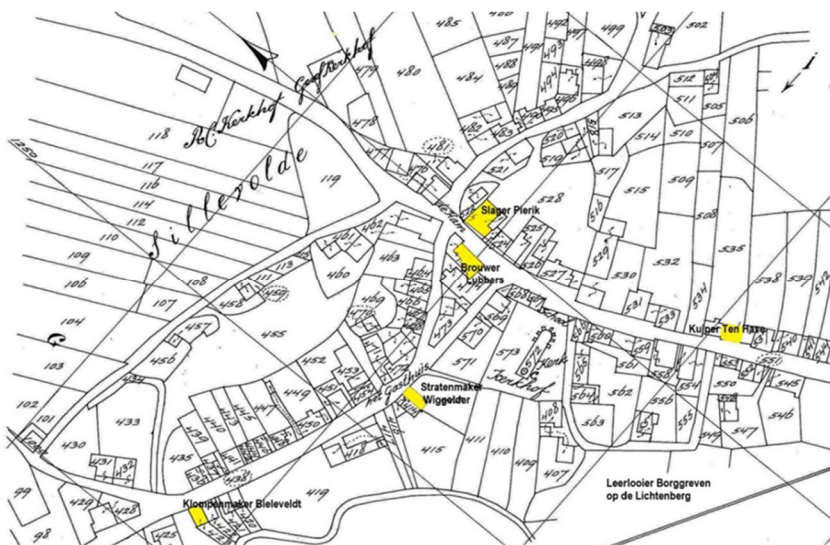
die 's nachts over hen waakte en elk uur de ronde deed waarbij hij telkens het uur van de nacht bekend maakte. Jansen was er vroeger geweest in de dagen van de oorlog (ten tijde van de Belgische opstand, BB) toen de buurtschappen werden afgestroopt door allerlei struikrovers, soldatenbenden en vluchtelingen. Menigmaal heeft hij toen toe moeten slaan om bij vechtpartijen en inbraken de burgers te beschermen tegen dit loslopend tuig. Hij genoot dan ook de achting van de burgerij en wanneer er een feestje was, kreeg Jansen nog steeds zijn borrel die hij gretig dronk.

Vrouw Wiggelder had die avond met de jongens en de meisjes thuis doorgebracht. Jan Jaartsveld had zijn vrienden meegebracht en samen met de meisjes werd er kaart gespeeld. Moeder bakte oliebolletjes waarop het gezelschap werd getrakteerd. Zij kregen allen een kopje koffie en mochten opblijven totdat vader thuis kwam. Moeder vertelde over de oude tijd van voor de grote brand toen alles nog zo geheel anders was geweest. Thans leefden zij in goeden doen, hadden een behoorlijk inkomen en geen schulden. Ze konden het zich veroorloven dit feestje te geven. Het was een heldere avond en niet buitengewoon koud. De strengheid van de winter die ze hadden verwacht, was afgezwakt. Het vroor nog wel, maar de kou was goed te dragen. Om twaalf uur gingen zij allen even naar buiten om af te wachten tot de klok het nieuwe jaar zou aankondigen. Al wachtend op het moment spraken ze over de sterren. Zij wisten nog over de grote "staartster" die aan de hemel had gestaan. Van huis uit leek het net of hij boven de Schuylenburch stond en daar de grond raakte. De meester op school had hen er over verteld. Het zou nog lang duren voordat hij weer terug kwam. Terwijl ze nog druk over de sterren in gesprek waren, sloeg de klok twaalf uur en met veel gejuich wensten zij elkaar een zalig nieuwjaar. De meisjes liepen op een draf naar huis om moeder Wiggelder gelukkig nieuwjaar te wensen, terwijl de jongens volgden. Nu kregen ze allen nog een kop koffie en een stuk eigen gebakken koek. Toen zij vader Wiggelder hoorden aankomen, vlogen allen tegelijk op hem om hem het nieuwe jaar af te winnen. Wiggelder drukte zijn vrouw de hand en wenste haar veel geluk in het nieuwe jaar. Hij zette zich aan tafel om een kop koffie mee te drinken. Het was bij half één toen de vrienden van Jan Jaartsveld vertrokken en de bedstede opgezocht werd. Het was reeds zondags en allen wilden des morgens naar de mis. Voor het ter kerke gaan, had moeder reeds de koe gemolken. Wiggelder zorgde voor het afvoeren en

gezamenlijk gingen allen naar de mis. De kerk was ongeveer vol. De pastoor wenste hen vanaf de kansel allen een zalig nieuwjaar. Na afloop wensten familie, vrienden en bekenden achter in de kerk en buiten elkaar het beste. De boeren van de Sillevoldsche Buurt, de Kroezenhoek en Sinderen kwamen rijdende in karren naar de kerk. Bij de herberg spannen zij uit om het paard op stal te zetten. Na de mis gaan de mannen in de herberg een kop koffie drinken, terwijl hun vrouwen bij familie of bekenden op de koffie waren. Ook deden ze hun inkopen wat ze in de week nodig hadden en brachten daarvoor boter en eieren in de plaats. Terwijl zij koffie dronken en een praatje maakten, pakte de winkelier hun korf en deed er een briefje bij hoeveel zij moesten bijbetalen...

Bovenstaand fragment is afkomstig uit het dagboek van wegebouwnedernemer Hub Jaartsveld (1899-1950). Het verhaal over zijn overgrootvader Carel Wiggelder (1800-1859) en grootvader Gradus Johannes (Jan) Jaartsveld (1830-1901), dat uit de overlevering in de familie is doorverteld, heeft hij omstreeks 1920 aan het papier toevertrouwd. Hoewel het waarschijnlijk hier een daar een beetje geromantiseerd is, geeft de vertelling een aardig beeld over het leven in Silvolde halverwege de negentiende eeuw.

Kaart sectie E Sillevolde 1828-1832

Voor zover ik kan verifiëren kloppen de feiten wel; alle personages hebben daadwerkelijk bestaan en ook de vermelde beroepen kloppen. Een leuk detail is dat de komeet van Halley (omschreven als ‘staartster’) inderdaad op vrijdag 16 oktober 1835 aan de hemel heeft gestaan.

Het leven van Carel Wiggelder in Silvolde

Silvolde was in de eerste helft van de negentiende eeuw een klein dorp met niet meer dan 175 gezinnen. Het lag aan de doorgaande weg van Doetinchem naar de Pruisische grens. Uit historische bronnen blijkt dat de wegen in Silvolde en omgeving in zeer slechte staat waren. Om de zandwegen enigszins te verbeteren werden oerbonden of slakken gebruikt, die afkomstig waren van de ijzerhutten uit de buurt. In 1808 worden de inwoners opgeroepen om met paard en wagen te komen helpen om de wegen beter begaanbaar te maken. Uit een inventarisatie bleek dat er in Silvolde 41 karren, 15 wagens en 38 bruikbare paarden beschikbaar waren. Verkeer was er nog nauwelijks. Vanaf 1820 deed de diligence twee keer per week Silvolde aan. Voor de aanvoer van (bulk)goederen was men nog vooral aangewezen op de waterwegen.

Het is dus niet zo vreemd dat stratenmaker Carel Wiggelder zich in Silvolde vestigde. Carel werd in 1800 geboren in Wesel. In 1823 trouwde hij in Anholt met Christina van Leeuwen, een dame met Silvoldse roots. Anholt was in die dagen het katholieke centrum in deze regio. Weliswaar had Silvolde, waar de katholieken in de meerderheid waren, sinds 1756 een kleine onopvallende houten schuurkerk, maar door de dominantie van de protestantse elite moesten de erediensten aanvankelijk nog enigszins in het geniep plaatsvinden. Op hoogtijdagen werd vaak uitgeweken naar Anholt waar het katholicisme met al haar toeters en bellen in alle openheid kon worden beleden.

Carel Wiggelder en Christina van Leeuwen gingen na hun huwelijk wonen in de huidige Markstraat in Silvolde. Het huis staat bij de gemeente Wisch bekend als E413. Hoewel er in de loop der tijd veel is veranderd, mag je aannemen dat het gaat om het pand dat we tegenwoordig kennen als Marktstraat 3. De panden E413 en E414 staan al sinds de achttiende eeuw bekend als twee-onder-één kap woning. Op het adres E414 had

Christina's vader Gradus van Leeuwen een smederij. In 1796 woonden smid Van Leeuwen en timmerman Hendrik Zwietering naast elkaar onder één dak. Het huis verkeerde op dat moment in slechte staat, er zou sprake zijn van instortings- en brandgevaar. Van Leeuwen wilde gaan repareren en had van de aannemers Luijmes en Mey al een offerte ontvangen. Zwietering weigerde echter om mee te doen, waarna Gradus hem voor het gerecht sleepte. Gradus van Leeuwen overlijdt echter vrij snel daarna. Zijn vrouw Maria Witten hertrouwt in 1799 met dagloner Johannes Plaat. Ze heeft nog tot haar dood in 1826 naast haar dochter en schoonzoon gewoond.

Marktstraat 3 en 5 (links), begin twintigste eeuw.

Op 14 juli 1825 werd Silvolde getroffen door een zeer grote brand. De brand brak tegen de avond uit bij de weduwe Te Leuke die een winkeltje had ter hoogte van het huidige priesterkoor van de katholieke kerk. In een mum van tijd sloeg het vuur over naar 30 huizen, 5 schuren en de katholieke schuurkerk die allemaal op of in de nabijheid van de 'Kerkenberg' stonden. Met man en macht werd geprobeerd om het vuur te blussen met de eenvoudige pompinstallatie waarover Silvolde vanaf ongeveer 1775 kon beschikken. Voor zover bekend zijn de huizen in de Marktstraat niet getroffen door de brand. Hoewel Carel Wiggelder en zijn familie getuige zijn geweest van de brand, hebben zij geen directe schade geleden. Toch moeten de gevolgen van de brand nog decennia voel-

baar zijn geweest in Silvolde. Collectes die werden georganiseerd door de provincie en een bijdrage van koning Willem I waren bij lange na niet voldoende om alle schade te herstellen. Het zou nog tot 1838 duren voordat de katholieken de beschikking kregen over een eigen Waterstaatskerk. Tot dat moment werd er gekerkt in de schuur van Lucas Pierik, die ter hoogte lag van de Harbershoek, ongeveer tegenover de Bosstraat.

ARNHEM den 18 Julij.
Een verschrikkelijke brand heeft 11. Donderdag namiddag het dorp Silvolde voor het grootste gedeelte in de asch gelegd; het vuur is ontstaan in den schoorsteen van den winkelier *D. te Leuke*, wiens huis bijna oogenblikkelijk in volle vlam stond, welke zich aan verscheiden belendende huizen mededeelde, zoodanig, dat alle aangebragte hulp vruchteloos was, en in minder dan een uur tijds 32 huizen en de kerk der R. C. waren afgebrand. Niet, dan met uiterste inspanning en aangebragte hulp van het naburige Terborg en Gendringen, gelukte het den verderen voortgang te stuiten. Onbeschrijfelijk is de ellende, welke deze brand veroorzaakt heeft. — Menschenvrienden, welke eenige bijdragen, hoe gering ook, voor deze ongelukkigen zouden willen opofferen, worden verzocht die te zenden aan de heeren *mr. J. M. de Kempenaer* en *D. G. van Embden*, te Arnhem, welke zich gaarne met de ontvangst willen belasten, om dezelve ten spoedigste over te maken, of op de doelmatigste wijze te besteden.

Groninger Courant, 22 juli 1825

Als stratenmaker zal Carel Wiggelder aanvankelijk zijn ambacht uitgeoefend hebben met veldkeien. Deze 'kinderkopjes' of 'kasseien' die we tegenwoordig nog vooral kennen van de wielerklassieker Parijs-Roubaix, werden in onze omgeving voornamelijk afgegraven in het heuvelachtige Montferland, waar het gesteente in de laatste ijstijd is afgezet. Het aanleggen van een weg met veldkeien vereiste veel vakmanschap. Alleen de grotere en zwaardere stenen konden het gewicht van het verkeer goed dragen. Hier hield men rekening mee bij de aanleg van de weg. Om uitzakken naar de zijkanen te voorkomen, werden de stenen in een bepaald verband gelegd. Daarnaast moest men letten op de ronding van de weg, zodat het water kon afvloeien. Na verloop van tijd werd de veldkei steeds minder gebruikt. De groeven konden niet meer voldoen aan de groeiende vraag. Daarnaast bood bestrating met klinkers of behakte keien uiteraard veel meer comfort. Carel Wiggelder had in de jaren veertig van de negentiende eeuw over werk niet te klagen. Voor 10 à 12 stuivers werkte hij 14 uur per dag aan de belangrijke verkeersader Doesburg-Doetinchem-Gendringen. Begin 1847 was deze klus geklaard.

Jan Jaartsveld, van ver gekomen

Gradus Johannes (Jan) Jaartsveld kwam in 1848 bij toeval in de kost bij stratenmaker Carel Wiggelder. Op dat moment had hij al een bewogen jeugd achter de rug. Jan is in 1830 in Bergh geboren als zoon van Gradus Jaarsveld en Hendrina Biester. Beide echtelieden stonden bij hun huwelijk in 1826 bekend als 'geheel armoedig', ook konden ze niet schrijven. Gradus Jaarsveld verdiende de kost als dagloner, boerenknecht en venter. Op het Certificaat van de Nationale Militie zien we dat hij een zogenaamde 'nummerverwisselaar' was. Gradus was waarschijnlijk in eerste instantie uitgeloot voor militaire dienst, maar om toch enige inkomsten te hebben, heeft hij de plaats van een andere dienstplichtige ingenomen. Dankzij dit document weten we ook iets meer over zijn uiterlijke kenmerken: hij was 1 meter 69, had lichtbruin haar, blauwe ogen, ronde kin en aangezicht, kleine mond en een opvallend litteken op de linker wang. Rond 1835 vertrok de familie Jaarsveld-Biester naar Silvolde waar de jongste spruit in 1836 werd geboren. Eind januari 1848 slaat het noodlot toe. Vader en moeder Jaarsveld-Biester overlijden vlak na elkaar. Mogelijk is er sprake geweest van een besmettelijke ziekte, zo zijn er verschillende uitbraken van tyfus en cholera in 1848 bekend. Op 21 februari van dat jaar verschijnt er een opmerkelijk berichtje van de Silvoldse predikant Ten Cate-Huender in de krant. Hij bedankte 'edele gevers' en is op zoek naar hulp voor weduwen en wezen. Wellicht zijn er meerdere gezinnen in Silvolde slachtoffer geworden van een epidemie. Na het wegvallen van beide ouders wordt Jan Jaartsveld liefdevol opgenomen in het gezin van stratenmaker Wiggelder.

Den warmen dank haares harten zij u toegebragt, edele gevers! terwijl de ondergeteekende u toebidt, dat de goede God uwe mensche-
lievendheid belone, en mogt hier of elders nog een vriend van we-
duwen en weezen gevonden worden, gedenk dan: het zijn zeven
vaderloze kinderen. J. W. TEN CATE HUENDER,
Silvolde, 21 Feb. 1848. Predikant.

Oprechte Haarlemsche Courant, 28 februari 1848

Rampspoed is geen onbekend fenomeen in de vroege geschiedenis van de familie Jaartsveld. Als we verder in de tijd teruggaan, zien we dat Gra-

dus Jaarsveld is opgegroeid bij zijn moeder Geertrui Raams in de omgeving van Dieren. Zijn vader is kort na zijn geboorte uit beeld geraakt. Toen Gradus in 1826 wilde trouwen met Hendrina Biester had hij toestemming nodig van zijn vader. Die was echter met de noorderzon vertrokken. Gradus liet daarom een 'akte van bekendheid' opmaken waarin Moeder Geertrui, die naaister was in Brummen, en enkele inwoners van Dieren verklaarden dat hij een zoon was van Gerardi van Jaarsveld en Geertrui Raams. Sommigen wisten zich nog te herinneren dat Gerardi rond 1800 'in de cost' was geweest bij Dierenaar Willem Boel.

Verdere bestudering van de akten leert ons dat Gradus Jaarsveld op 9 maart 1803 is gedoopt in het plaatsje Alphen aan de Maas bij Appeltern. Doopgetuige Gijsbertus Strik heeft toen tegen de pastoor van Alphen verklaard dat Gradus de zoon was van rondtrekkende kramers en/of bedelaars. Vader Gerardi bekende dat hij de natuurlijke vader was van Gradus, maar de Alphense pastoor twijfelde terecht aan de bewering van het paar dat ze gehuwd zouden zijn. Wellicht hebben Gerardi en Geertrui hun zoontje bewust in een onbekende parochie laten dopen om problemen met de clerus omtrent hun ongehuwde status te vermijden.

9. Martii 1803 Baptizatus est Gerardus, filius Gerardi van Jaarsveld et Gertruidis Raams, natorum Mendicantium, Alcentium de Matris monio esse junctos; Receptor Gijsbertus Strik

Doopbewijs Gradus Jaarsveld, RK kerk Alphen aan de Maas, 9 maart 1803.

De man die wij kennen als Gerardi van Jaarsveld is vermoedelijk de in 1777 geboren Gerrit van Jaarsveld uit IJsselstein. IJsselstein was vanaf de verovering door Willem van Oranje in 1555 tot de Bataafse Revolutie in 1794 een soort vrijplaats met veel autonomie en een belastingvriendelijk klimaat. Dit zou kunnen verklaren waarom Gerardi/Gerrit als marskramer

de kost probeerde te verdienen. Na 1803 is er niets meer van hem vernomen, ook zijn er geen documenten bekend die kunnen wijzen op andere verbintenissen of overlijden. Vertrek naar het buitenland lijkt voor de hand te liggen.

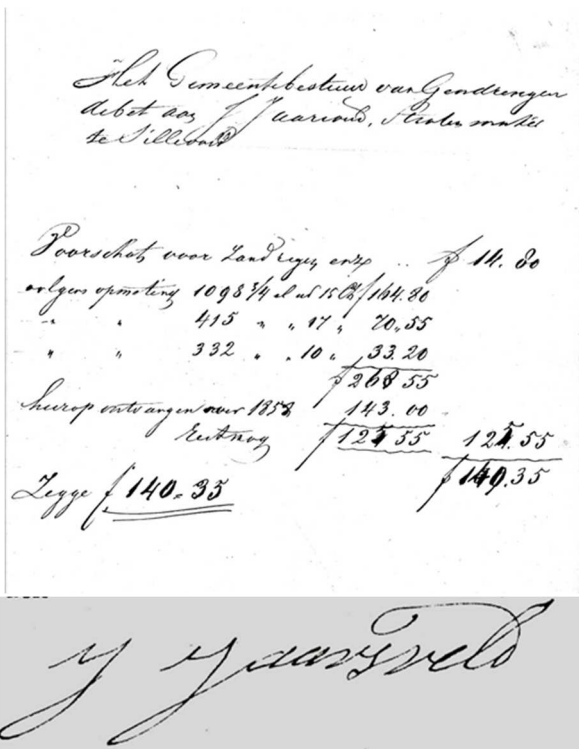
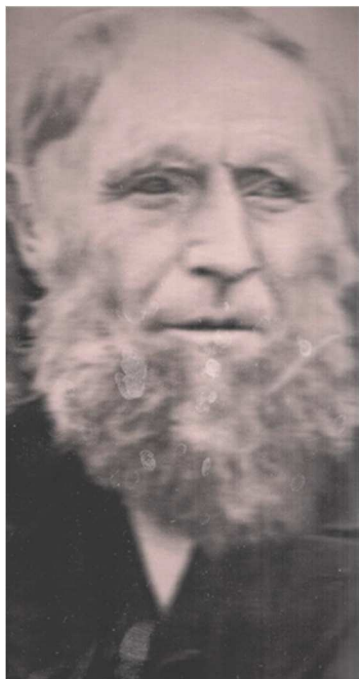
De samenwerking tussen Carel Wiggelder en Jan Jaartsveld

Toen Jan Jaartsveld in 1848 in dienst kwam bij Carel Wiggelder waren slechts de belangrijkste regionale wegen geplaveid. Hier en daar trof men in de Achterhoekse dorpen een klein stukje bestrating aan met veldkeien. Wiggelder en Jaartsveld hadden over werk niet te klagen, want juist in de tweede helft van de negentiende eeuw investeerde de (lokale) overheid veel in de ontwikkeling van het wegennetwerk.

Eén van de eerste klussen waar de jonge Jan Jaartsveld mee te maken kreeg was de aanleg van de experimentele 'paaltjesweg' tussen Terborg, Varsseveld en Aalten. Al in de Middeleeuwen werd voor de verharding van wegen in de steden gebruik gemaakt van hout. Zutphen, maar ook Doetinchem en Gendringen kenden zogenaamde knuppelwegen. Omstreeks 1848 werden de eerste proeven genomen om te testen of houten blokjes met pakweg een dikte van 5 à 10 centimeter geschikt waren om als fundament te dienen bij de aanleg van wegen. De paaltjesweg kreeg vervolgens een toplaag van grind. De proef leek aanvankelijk geslaagd. Het hout bleek na anderhalf jaar nog gaaf en stond bovendien ook nog in verband. De geringe aanlegkosten à 50 cent per vierkante meter waren een stimulans om het project voort te zetten. Een jaar later werd op dezelfde wijze een stuk weg van 85 meter tussen Varsseveld en Terborg aangelegd. In 1853 was de houten kunstweg op dit tracé klaar. Men verwachtte veel van deze vorm van wegverharding. Ook op andere plaatsen was men inmiddels begonnen om op deze manier wegen aan te leggen. Uiteindelijk mislukte het experiment omdat de houten wegfundering bij nader inzien toch onvoldoende stabiel was. Na bevriezing van de ondergrond zakten de paaltjes bij dooi de grond in en zorgden zo voor oneffenheden in het wegdek. Dat betekende het einde van wat in eerste instantie werd gezien als een revolutionaire vernieuwing. Helaas zijn er bij dit project veel bospercelen in de Binnenheurne en het buitengebied van Westendorp gesneuveld. In 1953 kwamen de houten paaltjes bij wegwerk-

zaamheden weer aan de oppervlakte. Enkele geschiedenisfanaten meenden er toen een Romeinse heerbaan in te zien...

De samenwerking tussen Carel Wiggelder en Jan Jaartsveld beviel uitstekend. Uit bewaard gebleven rekeningen blijkt dat Jan al vroeg bij de bedrijfsvoering betrokken werd. Geleidelijk nam hij steeds meer werk over van zijn leermeester bij wie de jaren begonnen te tellen. Carel Wiggelder

Gradus Johannes (Jan)

Jaartsveld (1830-1901), rechts: handgeschreven nota uit 1859 aan de gemeente Gendringen.

en Christina van Leeuwen kregen vijf dochters, maar geen zoon die het vak van stratenmaker zou kunnen voortzetten. Jan Jaartsveld trouwde in 1858 met Carels dochter Grada. We zien in de huwelijksacte voor het eerst de 't' in de spelling van Jaartsveld. Waarschijnlijk was dit een foutje van de ambtenaar, want Jan zelf ondertekende documenten met J. Jaartsveld. In het voorjaar van 1859 stierf Carel Wiggelder. Hij liet een huis, de

gereedschappen, een kar, een paard en zijn vakkennis na aan Jan Jaartsveld die als stratenmaker zelfstandig verder ging.

Op eigen benen

Al vroeg had Jan Jaartsveld goede contacten over de grens. Wellicht kon hij gebruik maken van het netwerk van zijn schoonvader Wiggelder die per slot van rekening uit Wesel kwam. Hij maakte straatwerk in o.a. Emmerich, Rees, Isselburg, Anholt en Bocholt. Bij onze oosterburen werd er veel gebruik gemaakt van behakte keien die hij ter plaatse goedkoop kon inslaan. Ook voor de levering van basalt en lavakeien was hij aangewezen op Duitse leveranciers. Vaak werden de grondstoffen per schip aangevoerd tot Rees, Emmerich of Doesburg waarna het met paard en wagen en later per stoomtram naar de plaats van bestemming werd gebracht. Gezien de nog immer slechte kwaliteit van het lokale wegennet leidde dit vaak tot grote logistieke problemen en vertraging. Opvallend vaak is Jan Jaartsveld betrokken geweest bij aanbestedingen in Rheden en omgeving, de regio waar zijn vader Gradus en oma Geertrui Raams zo lang hebben gewoond.

Even leek het er op dat de werkgelegenheid in de wegenbouw zou teruglopen. Door de opkomst van het spoor vreesde men dat het verkeer op de weg zou afnemen. Wegenbouwers kregen daarom de opdracht om de wegen smaller te maken dan voorheen. Voortbordurend op deze trend schreef Jan Jaartsveld zich rond 1880 succesvol in voor de aanbesteding van de tramlijn Doetinchem-Terborg.

Jan Jaartsveld en Grada Wiggelder kregen vijf zonen. De oudste zoon Carel Christoffel overlijdt al op 16 jarige leeftijd. De drie middelste zonen vinden allemaal emplooi in de wegenbouw. Henri vertrok naar Lichtenvoorde en ging zich onder meer bezighouden met het aanleggen van spoor- en tramwegen en de ontwikkeling van gewalste wegen. Alphons vestigde zich als stratenmaker in Winterswijk. Hannes bleef in Silvolde en zette het bedrijf van zijn vader voort. De jongste zoon Eduard Laurens koos voor een andere loopbaan. Als decoratieschilder van kerken had hij al op jonge leeftijd een goede reputatie opgebouwd. Tussen 1891 en 1895 verbleef hij zelfs in New York om daar zijn vak uit te oefenen. Hij keerde in 1895 terug naar Silvolde alwaar hij een winkel in schildersbeno-

digdheden begon in de ouderlijke woning aan de Marktstraat. Uiteindelijk ging hij in Anholt wonen. Jaren later trouwde zijn kleindochter Thea Jaartsveld met bakker Ten Have waardoor er toch weer een Jaartsveld op de Silvoldse Markt neerstreek.

• ndergeteekende bericht aan HEEREN TIMMERLIEDEN
de ontvangst van eene ruime sorteerling
Spiegel- en Schilderijstaven,
en worden steeds in voorraad gehouden
EENE GROOTE PARTIJ
Behangselpapier, Grondpapier, Teekenpapier,
Beddekwasten, Schilderijkoord, Consoles enz.
Raamt SPIEGELS en SCHILDERIEN in.
Vlugge bediening. — Billijke prijzen.
E. L. JAARTSVELD, Silvolde.

Aankondiging zilveren huwelijksjubileum uit de Graafschapbode van 8 september 1883. Rechts een advertentie van de winkel in schildersbenodigdheden van Eduard Laurens Jaartsveld uit de Graafschapbode van 10 april 1901.

Erfhuis.
De Notaris VAN EVERDIN-
GEN zal op **Dinsdag 11 April
1899**, des voorm. **10 uur**, ten
huize en ten verzoeken van G. J.
JAARTSVELD te Silvolde,
verkoopen:
Tafels, Stoelen, Mahoniehouten
Tafel met Stoelen met trijpen zit-
ting, Fornuizen, Kolomkachel,
Piano, Naaimachine, Kabinet,
Chiffonnière, Penantkastje, Spie-
gels en Glas- en Aardewerk enz.
enz.
**Koopen à f 3 en daarbeneden
contant.**

Bidprentje van Grada Wiggelder (links). Kort na haar overlijden biedt echtgenoot Jan Jaartsveld een deel van de inboedel te koop aan in de Graafschapbode van 5 april 1899.

Jan Jaartsveld en Grada Wiggelder zijn beiden ongeveer zeventig jaar geworden, wat in die tijd op de drempel van de twintigste eeuw een respectabele leeftijd was. Ze hebben het goed gedaan. Hoewel ze de tijd mee hadden en weinig concurrentie ondervonden, zijn ze er in geslaagd om van het stratenmakersbedrijfje van Carel Wiggelder een solide wegenbouwbedrijf te maken. Na het overlijden van Grada verscheen er in de Graafschapbode van 5 april 1899 een advertentie van Jan waarin hij een groot deel van de inboedel te koop aanbiedt. Waarschijnlijk is de oude baas toen bij zijn zoon Eduard Laurens ingetrokken. Uit de inboedel kunnen we opmaken dat de familie Jaartsveld-Wiggelder zeker geen armoedig bestaan had. Jan Jaartsveld is op 14 februari 1901 overleden.

Literatuurverantwoording:

***Archief familie Jaartsveld**

***Jaartsveld – Silvolde, Honderd jaren stratenmaker.** Jubileumboekje 1948

***Stamboomonderzoek,** J.H.R. Wyfker

***Historisch boekje Silvolde.** Silvoldsch Belang m.m.v. D.W. Kobes, 1969

Pagina 19,41, 51 t/m 55.

***Met het oog op Silvolde.** H.L.J. Kolks en B.J. Dorrestijn, De IJsselstroom 1988

Pagina 85 t/m 91.

***De Markstraat en haar bewoners in de 17e, 18e en begin 19e eeuw.** Frans Winkels, Bulletin Old Sillevold 2009.

***Ach lieve tijd, Achterhoek en Liemers deel 2 Verkeer en vervoer.** Waanders Uitgevers
Pagina 42 t/m 43.

Havesbos, de geschiedenis van een bedreigd gebied

André Tangelder

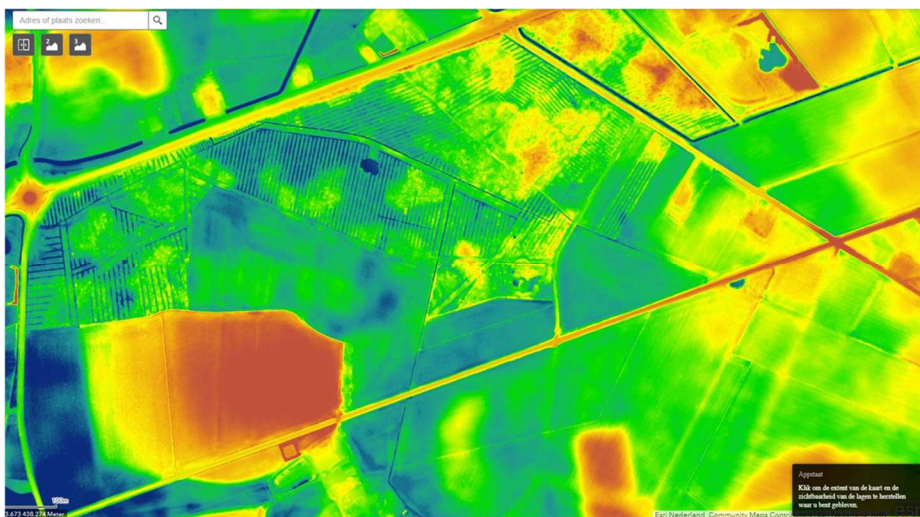
Ten noorden van Silvolde over het spoor, tussen Munstermanstraat, Varsseveldseweg en Heidedijk, ligt het gebied Havesbos dat bestaat uit een bos en een landbouwgebied. Centraal in dit gebied ligt de eeuwenoude boerderij het goed Have. Mogelijk waren er al in de oudheid connecties met de zogenaamde 'Celtic Fields' of 'raatakkers' die in de richting van Varsseveld zijn ontdekt. Sporen hiervan zijn aangetroffen ten oosten van de Heidedijk en ten noorden en zuiden van de spoorbaan. Raatakkers zijn kleine, min of meer vierkante of rechthoekige aaneensluitende akkers zoals die vanaf de Late Bronstijd tot in de Romeinse tijd als landbouwsysteem werden gebruikt voor de verbouw van primitieve graansoorten als emmertarwe en spelt. Akkers van dit type komen voor in Noordwest-Europa en een aantal landen daaromheen.

Het goed Have komt in 1229 in het bezit van klooster Bethlehem te Gaanderen. Het complex maakte voorheen deel uit van het Keulse Apostelenklooster evenals de oude Mauritiuskerk. Silvolde wordt voor het eerst genoemd in 1188. Drie boerderijen: Have, Gosselink en Harbers vormden toen de curtis Silvolde. Een curtis is een gehucht dat bij een aanzienlijke landhoeve of heerlijkheid behoorde. Silvolde, het dorp bestond toen nog niet, behalve de uitzicht- verdedigingstoren (later de protestantse kerk) en misschien enkele hutten. Have was een hof-boerderij en had rechten op de gemene-gronden, later de markegronden die richting Varsseveld lagen. De Marke(gronden) zijn omstreeks de dertiende eeuw ontstaan om het geregeleerde gebruik van het ongecultiveerde land te formaliseren, als opvolger van de reeds bestaande informele afspraken binnen een buurschap. De marke was als onverdeeld grondgebied in gezamenlijk eigendom van de eigenaren van de boerderijen in de buurschap, die er elk een vastgesteld aandeel in hadden. Dit aandeel wordt waardeel genoemd. De hoeveelheid waardelen die iemand bezat bepaalde hoeveel macht hij had in de boermarke. De markgenoot had recht op een aantal zaken als het laten grazen van een aantal stuks vee en het plaggen van heide.

Tijdens de 80-jarige oorlog van 1568-1648 werd het klooster Bethlehem in 1580 verwoest door de Spanjaarden. De strijd speelde zich voornamelijk

in Oost-Nederland af. Door verwoestende militaire activiteiten en roversbenden werd niets en niemand gespaard. Het kasteel Schuilenburg werd omstreeks 1600 compleet vernietigd, later kwam er een landhuis voor terug. Hetzelfde is gebeurd met de dorpjes en boerderijen in de omgeving. Omstreeks 1625 was de Achterhoek compleet ontvolkt, een enkeling lukte het te overleven en weer een bestaan op te bouwen. Er kwam na circa 350 jaar een einde aan de samenwerking met het klooster Bethlehem. Vanaf die tijd kwamen de kloostergoederen, dus ook het goed Have, onder beheer van de Gelderse Rekenkamer in Zutphen. Vanaf ongeveer 1795 toen Napoleon aan de macht kwam gingen de domeingoeederen in de verkoop. Napoleon had geld nodig voor zijn oorlogsvoering!

Omstreeks 1805 kocht de rijke Haagse familie Schuylenburgh het kasteel Schuilenburg. Daarnaast kochten ze in de daaropvolgende jaren vele boerderijen in de omgeving van Silvolde waaronder ook Have. Door familiebanden en erfenissen komt alles in handen van het Huis Wisch. Op de boerderijen zijn de gebouwen en een klein stuk huisperceel vaak eigendom van de bewoners. De landerijen zijn in beheer van de verenigde stichtingen 'De Armenkorf' te Terborg en 'Het Gasthuis te Silvolde', kortweg 'de Armenkorf' genoemd.

Actuele hoogtekarte van de kamp of es

De familie Ten Have is bijna vier eeuwen verbonden geweest aan de boerderij op het goed Have. Op 30 mei 1641 zien we in Terborg een doopakte van Peter te Ho(a)ve zoon van Frederijck te Hoeve en Derrijgsge op te Nottel met de getuigen Derrijc Overcamps, Geesgen Gorsselings en den Smit van Ulft. Wat daarvoor gebeurde zal waarschijnlijk voor altijd in nevelen gehuld blijven. In 2018 heeft de familie ten Have door het ontbreken van een opvolger het bedrijf achter zich gelaten...

De gronden zijn zeker al meer dan 1000 jaar in gebruik op het goed Have. De bossen, kampen of essen zijn minstens ook zo oud. Gezien de prehistorische vondsten uit de ijzer- en bronstijd kunnen we daar nog wel enkele duizenden jaren bij doen. Behalve dat de spoorlijn er rond 1880 werd aangelegd, is er weinig veranderd aan de gronden, getuige de kaarten van 1830 tot heden. Ook de lijsten van de geestelijke goederen, opgemaakt door een commissie uit de Gedeputeerde Staten en de rentmeester ingevolge een resolutie van 2 november 1757, wijkt nauwelijks af van de huidige situatie. De kamp was toen ook al 6 ha.

*De kamp of es gezien vanaf de Munstermanstraat over het spoor voorjaar 2020.
Op de achtergrond Boerderij Have*

De ondergrond van de kamp of es is ongeroerd en van hoge archeologische waarde. Door het bewerken met mest en plaggen werd het pakket cultuurgrond steeds dikker wat de eronder liggende archeologie beschermde. Het pakket cultuurgrond is tussen de 50 en 80 centimeter dik. Bij normaal gebruik treedt geen verstoring van de archeologische laag op. Misschien komt de techniek in de toekomst zover dat men met radar of iets dergelijks sporen en voorwerpen in de ondergrond zichtbaar kan maken. Er zijn vuursteenresten uit de ijzer- en bronstijd gevonden en ook aardewerk. Dit geeft aan dat er toch meer aan de hand is. De gelegenheid om te speuren naar archeologische resten is beperkt. De bodem is na de oogst van de mais maar kort vrij van begroeiing, omdat er een groenbemesting gezaaid wordt. In het voorjaar wordt er bemest, vervolgens wordt de mais gezaaid, dan kan langer gezocht worden. Alleen visueel, graven is uit den boze vanwege de maisplantjes en met een metaaldetector gaat het helemaal niet omdat het steengoed is. Ook de natuur, de oude bossen en de weilanden op het goed Have zijn van onschatbare waarde. Er leven reeën, hazen, konijnen, dassen, haviken, buizerds, patrijzen, marters etc. Het Havesbos is sinds kort geplaatst op de lijst van ecologische verbindingzones van het Natuurnetwerk Nederland en het Gelders Natuurnetwerk. Dit geeft het gebied een beschermde status. Onze kinderen zullen ons er dankbaar voor zijn.

© 2021 Heemkundige Vereniging Old Sillevold

Bronnen:

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Bethlehem_\(Doetinchem\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Bethlehem_(Doetinchem))

Boek 'Met het oog op Silvolde', uitgave 1988

<https://www.ecal.nu> Bethlehem

Gelders Archief: toegangsnummer 0005, Staten van het Kwartier van Zutphen en hun Gedeputeerden
inventarisnummer 1021

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/natuurnetwerk-nederland>

<https://www.gelderland.nl/Gelderse-natuurgebieden>

Alles Silvolde *Hoe een boer zich in Terborg staande kon houden*

Jan Hofstad

Na een twaalfjarige pachtperiode in Vragender vestigden mijn ouders zich in mei 1951 aan de Varsseveldseweg in Terborg. Het betrof een gemengd boerenbedrijf zoals dat in die tijd gebruikelijk was en had plaats voor een veestapel van zes à zeven koeien en eigenlijk te weinig grond rondom de boerderij. Daarom pachtte mijn vader her en der nog omliggende percelen, zelfs in Silvolde. Kon een boer destijds in het stadse Terborg goed functioneren of zijn beroep uitoefenen? Om te zeggen nauwelijks, is wat overdreven, maar voor een goede bedrijfsvoering, had de nieuwe woonplaats Terborg, afgezien van de omliggende gronden, amper iets te bieden. Dus als boer was je zonder meer aangewezen op Silvolde, waar veel meer mogelijkheden aanwezig waren.

< Ons huis aan de Varsseveldseweg

Natuurlijk hadden we wel wat (binding) met Terborg. Zo bezochten we als kinderen vanaf 1951 de lagere school Sint Joris aan de Walstraat en vanzelfsprekend gingen we daar ter kerke. Dat op en neer naar Terborg deden we die eerste jaren als vanzelfsprekend allemaal lopend, want ik denk dat er hooguit één fietsje met de verhuizing vanuit Vragender was meegekomen. Als negenjarig jochie kon ik van het aflopende schooljaar nog even meedraaien in de derde klas. Voor mij zeker een grote

overgang, want in het gemoedelijke Achterhoekse plaatsje Vragender werd enkel plat gesproken en jawel, je ging nog op klompen naar school. En in dat stadse Terborg was daar geen sprake van, iedereen liep op schoenen. Dat was dus behoorlijk wennen.

Dat we ons voornamelijk gingen oriënteren op Silvolde had behalve de gevoerde bedrijfsvoering nog een andere reden. Mijn vader was namelijk geboren en getogen aan de Heebinkweg in Silvolde. Tot aan zijn trouwen in 1939 met Riek Geven uit Sinderen is hij Silvolde altijd trouw gebleven mede omdat veel familie van hem nog in Silvolde woonde. Dat blijft dan toch trekken.

Met zicht op Silvolde. Uitzicht vanuit ons huis aan de Varsseveldseweg

Vanuit ons huis aan de Varsseveldseweg hadden we overigens een prachtig zicht over Silvolde, waar midden in het weidse beeld de Mauritskerk bovenuit torende. Dat beeld heb ik ooit als tweede klas-leerling van de hbs op een druilerige dag met houtskool treffend vastgelegd. Duidelijk is te zien dat de Varsseveldseweg in die tijd (1954) aan weerszijden omzoomd werd door grote zware eiken en beuken. Korte tijd later zijn al die bomen gekapt, aangezien het hele tracé van Terborg naar Varsseveld aangepast en verbreed moest worden.

Kijkend richting Silvolde gaf een passerende trein vele malen per dag de grens aan tussen Terborg en Silvolde. In die begintijd was dat nog zo'n imposante stoomtrein, midden jaren '50 werd dat een dieseltrein, genaamd de "blauwe engel". Verder terug in de geschiedenis behoorde dit

hele gebied overigens tot de Silvoldse Buurt.

Het gemengd bedrijf van mijn ouders bestond in die tijd uit akkerlanden en weilanden rond de stee en rondom de boerderij hadden we een bongerd en een moestuin. Deze groentetuin bevond zich, zoals bij de meeste oude boerderijen, voor het huis en dan vaak omgeven door een haag van liguster of meidoorn. Met inbegrip van al het vee betekende het dat zo'n gemengd bedrijf zelfvoorzienend was. Men kon zich als het ware zelf bedruipen, want bijna al het voedsel werd op of rond de boerderij geproduceerd. Zo kon men het huishouden draaiende houden, zeg maar om zo "brood" op de plank te krijgen. Men kon zich zo voldoende redden, er was steeds wat te eten, al eiste dat soms wel veel werk, zoals bij het verwerken van een geslacht varken. Om de winter goed door te komen moesten er de nodige voorzieningen genomen worden. Zo kuilde men aardappelen en wortelen in en voor het verwerken van groenten en fruit maakte men gebruik van inmaken, wecken en drogen. Dit was doorgaans bijna volledig het werk van moeder de vrouw. Er was dus meestal voldoende voedsel voorradig, waardoor het begrijpelijk was dat de vele mensen die in de oorlogsjaren als evacués moesten vluchten, onderdak zochten bij de boeren.

Daar we behoorlijk zelfvoorzienend waren, bezochten we niet zo vaak een winkel, en dan bedoel ik een kruidenierswinkel. Als we toch naar de winkel gingen, was het voornamelijk vanwege de koloniale/exotische waren zoals koffie, thee, cacao, suiker, specerijen en tabakswaren. Vaak ook kwam de winkelier aan huis, om het bestelde wat hij altijd in een boekje noteerde, te bezorgen. In Terborg kochten we bij A&O van Ton Snelder en in Silvolde zo nu en dan bij Heister aan de Berkenlaan. Ik herinner me nog goed dat mijn moeder mij op de zondagvoormiddag er wel eens op uit stuurde, om daar snel even wat te halen, als bleek dat bij de soepbereiding de vermicelli op was. En dat deed je dan maar, al had je daar lang niet altijd zin in. Als de winkeldeur toevallig dicht zat, ging ik gewoon achterom, dat kon in die tijd nog.

Voor alles wat men op het land oogstte, moest er eerst gezaaid of gepoot worden. "Wat men zaait, zal men oogsten". Het grote zaaigoed, als rogge en haver, werd veelal betrokken van de Boerenbond in Silvolde. Maar zeker in vroegere tijden had de boer zelf op zolder al een aantal zakken met

graan apart gezet om te zaaien. Voor het kleine zaaigoed was er volgens mij maar één adres in Silvolde, namelijk Th. A. Steentjes. Hij kwam dan, in de rustige winterperiode, bij menig boer langs om de bestelling op te nemen. Uit het ruime assortiment kozen ze bij ons thuis elk jaar wel ongeveer hetzelfde, namelijk zaden voor wortelen, spinazie, steeltjes, sla en verschillende soorten kool. En niet te vergeten zaad voor (voeder)bieten en knollen. Al vroeg in het voorjaar werd de bestelling dan bezorgd.

De voorkant van de winkel van Steentjes in vroeger tijden

Ik ben onlangs nog bij de familie Steentjes langs geweest om te informeren of er nog bestelbonnen uit die tijd bewaard zijn gebleven. Volgens Joop Steentjes, de zoon van, waren die er zeker wel. Want binnen de kortste keren kwam hij al met een oude schoenendoos aanzetten die helemaal gevuld was met boekjes en agenda's. En warempel, bij het tweede geraadpleegde boekje was het al raak. Beiden staarden we naar een (bestel)bon die op naam stond van Joop Hofstad, Varsseveldseweg, mijn vader! De lijst met groentezaden was zelfs nog uitgebreider dan ik in eerste instantie vermoedde. Naast de zoektocht naar de bestelbonnen kreeg ik van Joop Steentjes ook inzicht in de werkwijze hoe die bruin gekleurde zakjes/envelopjes met een bepaalde hoeveelheid zaad werden gevuld. Daarbij gebruikte hij regelmatig de term “lood”, wat een historische maat

is voor massa. Met behulp van een eetlepel werd de hoeveelheid bepaald. Behalve de les van Joop, heb ik ook geleerd om dozen met oude foto's en agenda's niet te snel van de hand te doen.

Als je vroeger de bestelling van Steentjes had ontvangen, moest er natuurlijk gezaaid worden. Zelf heb ik wel eens achter zo'n machientje gelopen om de zaden van wortelen en bieten keurig op een rijtje in de grond te werken. Wat voor-overgebogen werd het machientje met de nodige precisie vooruit geduwd. Na een tijdje had je dan meestal wel last van de rug.

De bestelbon uit het aantekenboekje >

Na al dat harde werken op het land, had je natuurlijk zin in lekker eten. Voor het dagelijkse brood gingen we naar de

bakkers in Silvolde. Bakker Heiming "d'n dikken bakker" was onze hoofdbakker en als reserve soms bakker Pierik. Lisa van de bakker, wie kende haar niet, deed het werk in de winkel en Bruur van de bakker ging in de omgeving het brood bezorgen. In een grote mand voor op de fiets werd bij ons thuis wit brood en een stevig brok roggebrood bezorgd. Wij moesten thuis altijd op zijn minst één boterham met "zwart" brood eten. Meestal eenmaal in de week werd de bestelling afgerekend, thuis of bij de bakker ter plaatse. Vaak gebeurde dat ook op de zondag na een kerkdienst. Bruur was altijd druk in de weer. Naast het bakken van brood was hij ook lid van het kerkkoor, waar hij als tenor menig solopartij ten beste gaf. Wim Veenhuizen: "Zo kwam het wel eens voor dat hij holderdebolder werd opgetrommeld om solo te zingen bij een trouwpartij. Vanuit de bakkerij gauw

Zaden 1968 Joop. Hoofdstad Kommunisme		8
Th. A. Steentjes		Silvolde
1 KG	Corona	340
10 Gr	Winter Andegem	140
2 x 10	Witte en rode hooft. longf.	120
1 P	Bloemkool	80
10 P	Boerscheuten en	120
1 P	Pierik	60
10 Gr	Stommes	60
1 P	Hollekoning	65
10 Gr	D. Inwerk	180
20 Gr	H. Jans Mein	120
250 Gr	Lepinonie schepz.	120
250 Gr	Stommes	370
250 Gr	D. Inwerk	200
	grote pot oepf.	295
1 KG	Korndine	285
		<u>29.05</u>
10 H. A.	1595 Oepf.	
20 KG		
1 KG	Yolake	

het wit van zijn gezicht geveegd, de bult op en met de bakkersschort nog voor, zich hijgend meldde bij het wachtende koor”.

Het meel om brood te bakken kwam van een maalderij, waar omliggende boeren hun graan aan leverden. Zo had Silvolde vroeger verschillende graanmolens waar het graan tot meel werd vernalen. Deze door de wind aangedreven molens werden geleidelijk aan verdrongen door elektrische maalderijen. Zo leverden de meeste katholieke boeren het graan aan de Boerenbond, terwijl de protestanten aan de andere kant van de Veldweg aan de Olde Bond leverden. Jazeker, in die tijd hadden de zuilen nog grote invloed.

Voor al die levende have op een boerderij, moest er ook voldoende voedsel zijn. Want behalve gras en hooi moest er nog ander (kracht)voer voor de beesten gekocht worden. In eerste instantie betrof mijn vader dat van Gunnewick Mengvoerders in Vragender, maar allengs werd hij ook afnemer van de Boerenbond van de CAVV van de ABTB in Silvolde. Van de Boerenbond, onder de bezielende leiding van Herman Reusen, betrof hij niet alleen zakken met meel of gemengd graan en veekoeken, maar ook verschillende soorten kunstmest en mogelijk ook nog antraciet en eierkolen. Ook molenaar Reijerink uit Silvolde werd wel eens aangedaan als de nood blijkbaar hoog was. Natuurlijk stuurde mijn vader mij er dan op uit en met zo'n zware zak achter op een gammele bagagedrager moest ik maar weer zien, dit vrachtje heelhuids thuis te brengen.

Naast al die uitgaven aan etenswaar en benodigdheden moest er natuurlijk ook geld binnenkomen, anders hield je het als boer niet vol. Hoe kwam er dan geld binnen, hoe kreeg je geld in de portemonnee?

Door het **verbouwen van graan**. De oogst ging thuis voor het grootste deel onder een overdekte roggemijt of in zo'n karakteristieke open mijt die met veel kunst, routine en vakmanschap werd opgezet. Hiervan zag je er in die tijd vaak meerdere op de akkers of bij de boerderij staan. Bij het dorsen in de winterdag kwam het graan in juten zakken die vervolgens op zolder werden opgeslagen. Om de muizen niet al te zeer vrij spel te geven, liep er een kat op zolder, vaak in aanwezigheid van een kattenbak. Als het voer/meel in de meelton of -kist bijna op was, werd er een aantal zakken met graan naar de molenaar gebracht om deze te verma-

len tot meel. Zo werd er alleen betaald voor het maalproces. Toen er later sprake was van graansilo's, hoefden de zakken met graan niet meer thuis opgeslagen te worden, maar ging alles na weging rechtstreeks naar de silo. Dus hierbij waren er eigenlijk geen inkomsten, daar het meer een ruilhandel was.

< Het binnenhalen van het losse hooi

Daarnaast hadden we inkomsten door het **houden van kippen**. Niet enkel om te slachten, maar toch vooral om de eieren. Deze werden in grote houten kisten op vaste tijden door eierboer Leyen uit Silvolde opgehaald. Het ging dan niet zozeer om het aantal eieren, maar om het gewicht. Het (eier)geld dat men daarvoor kreeg, gold als huishoudgeld.

Maar ik denk dat het meeste geld binnenkwam met de **melk van de koeien**. Ruim een week voor de verhuizing uit Vragender waren onze koeien al op de boerderij in Terborg aangekomen. Er was al geregeld dat de melk geleverd zou worden aan de melkfabriek in Silvolde. Het was zaak dat de bussen met melk 's morgens bijtijds aan de weg stonden. Dan kwam een melkrijder met paard en platte wagen om de bussen op te laden. Eerst waren dat bussen met een inhoud van 40 liter!, later teruggebracht naar 30 liter, dat scheelde veel gesjouw. Als de bussen weer terugkwamen van de fabriek konden ze soms gevuld zijn met ondermelk of wei. Via de melkrijder kon je kaas en boter bestellen, die dan gewoon op de bus werd gelegd. Karnemelk kreeg je geleverd in de zogeheten wat kleinere karnemelksbus. De melkrijder was ook degene die de boeren om de week op een vaste dag als het ware "uitbetaalde" voor de geleverde melk. Toch gewoon niet voor te stellen! Het melkgeld dat zich in een papieren

zakje bevond, werd door de melkrijder in een lege bus gelegd of direct aan huis aan de boerin afgegeven. In die tijd was er trouwens altijd wel iemand thuis. Het geld dat ze zo in handen kregen en zeker de grotere bedragen, ging natuurlijk direct naar de Boerenleenbank in Silvolde. Van de verschillende melkbussen, met duidelijk het in rood gemerkte nummer 585, staat er nog steeds één bij mij op zolder. Zo ik mij kan herinneren waren de cijfers eerst van koper en later van een rode kunststof. En tenslotte en zeker niet onbelangrijk kwam er geld binnen door het **verkopen van vee** zoals kalveren en koeien voor de slacht of een vetgemest varken of een deel van een toom biggen.

Van tijd tot tijd was er wel eens een koe tochtig. Dan werd er een telefoontje gepleegd naar het KI-station in Silvolde en binnen een dag kwam er dan iemand op een ronkende motor bij huis, de zogenaamde “motorbol”. Hierop zat de inseminator, gehuld in laarzen, leren jas en daarboven een leren pet. Degene die ik goed kende was Jan Beestenboer oftewel Jan Heebing. Andere inseminatoren waren Derk Weening en Theo Miedema.

De inseminatoren Derk Weening, Jan Heebing en Theo Miedema bij het kantoor van de Fokver.- K.I., Boterweg 105, klaar voor de start om de boer op te gaan, ca. 1960.

Ook bij de geboorte van een kalf kwam er iemand van het KI-station, gelegen aan het begin van de Boterweg. Die kalverschetser was Bernard Tangelder, de vader van André Tangelder (de huidige voorzitter van Old Sillevold). Met een schetsboek in de hand werden enkele lijnen binnen de contouren van een kalf getrokken. Zeggezegd voor het leven getekend. Dit moest best wel secuur gebeuren, anders kreeg je later problemen bij de koop of verkoop van het dier.

Ooit heb ik zelf in de zomervakantie wel eens op dat KI-kantoor gewerkt. Bernard Tangelder en Gert Reulink waren daar de vaste medewerkers. In herinnering zie ik nog de vele namen van koeien aan mij voorbij trekken zoals Anna 16, Bertha 12 en een koe met een bijzondere naam als Gelfke 21, die bovendien nog een uitstekende melkgift had.

Naast het insemineren en tekenen was er ook nog het monsternemen, het bemonsteren van de melk tijdens het melken op de boerderij. Dat monsternemen werd ook van vanuit de Boterweg geregeld. André is zelf jaren monsternemer geweest, meer als invaller en vakantiehelp. Zo leerde hij de regio rond de melkfabriek goed kennen. Tegenwoordig gebeurt dit nog steeds vanuit het station aan de Boterweg, alleen met andere apparatuur i.v.m. melkstallen, tanks en melkrobots.

Een eindje verder dan het KI-gebouw, achter de melkfabriek, had mijn vader in het zogenaamde Silvoldse Veld nog een behoorlijk stuk land. In mijn optiek als jongeling, was dat een groot maar vooral langgerekt stuk bouwland. Vanaf mijn 14e/15e jaar heb ik daar heel wat werkzaamheden verricht. Dat bestond uit mest strooien, helpen bij de roggeoogst en knollen plukken, waar je altijd ijskoude handen van kreeg.

Maar wat mij het meest is bijgebleven is het urenlange lopen achter de ploeg om zo'n akkerland om te ploegen. Vanaf huis werd de ploeg op wieltjes achter de stortkar naar het land gereden. Daar aangekomen deed mijn vader het eenmaal voor, hoe te ploegen. Heen richting Lichtenbergseweg, terug richting de hoge schoorsteenpijp van de melkfabriek. Het waren echt lange voren, vond ik. "Zo", zei m'n vader dan, "en now kun i'j dat wel allene, zo rond het middaguur komme w'j wel met aeten". Dat werken deed je in die tijd gewoon zonder tegen te sputteren. Wat was ik

gehoorzaam!

Ik was toen ook nog zo fanatiek om in die tijdspanne toch zoveel mogelijk grond om te leggen. Het zwaarste voor mij was het kantelen van de ploeg aan het eind van de vore. Ondanks dat het heen en weer gaan achter de ploeg eentonig werk was, had ik er uiteindelijk wel voldoening van, het land lag er mooi bij. Ook het paard moest hard werken, maar hoewel ik de nodige pauzes inlaste voor het paard, kon hij op deze zandgrond het werk prima aan. Als ik tijdens zo'n pauze dan om me heen keek, zag ik vooral in zuidoostelijke richting een uitgestrekte open vlakte met uitsluitend percelen akkerland. Achteraf kan ik zeggen dat ik toen zelfs zicht had op de huizen van Steentjes en zelfs met wat moeite Dorrestijn. En dan te bedenken dat in de 70'er jaren al dat boerenland moest wijken voor huizenbouw.

Na flink wat voren ploegen was het een grote opluchting voor mij om eindelijk de kerkklokken te horen die het middaguur aangaven. Onderhand was ik natuurlijk wel wat vermoeid, maar had vooral erge honger, zeg maar een honger als een paard. Om deze te stillen stortte ik me vervolgens, in aanwezigheid van één van mijn ouders, met veel enthousiasme op de stapel gesmeerde boterhammen, die in een mum van tijd werd verslonden. Het paard had de haver natuurlijk ook meer dan verdiend. Hij kreeg een juten voerzak over zijn hoofd geschoven en of hij nog wat te drinken heeft gekregen, weet ik niet meer. Vast wel. Wel kreeg hij vaak nog wat overgebleven stukken roggebrood, waar soms de schimmel al op stond.

Naast al dat ploegen, hielp ik ook bij de roggeoogst mee om de gebonden garven aan een hoop te zetten, aan de ga(r)st. Ook weet ik zeker dat ik verschillende keren van mijn vader **aoren** moest **laezen**, want er mocht toch niets verloren gaan. Als de gaste waren opgezet, was het korenland een waar speelparadijs voor de kinderen uit de directe omgeving. Naast vliegeren was het vooral verstoppertje spelen. Hartstikke leuk natuurlijk. Menig opgezette hoop moest het daarbij geregeld ontgelden.

Door het werken met een paard kon er van tijd tot tijd ook iets stuk gaan met het paardentuig of de afgesleten hoefijzers moesten worden vernieuwd. Voor de hoefijzers ging mijn vader dan helemaal naar hoefsmid

Vermey aan de Uiftseweg. Dat adres hadden ze vroeger bij hem thuis waarschijnlijk ook al, want er was eigenlijk keus genoeg wat betreft Silvolde smeden. Nou is me verteld dat Vermey echt de enige smid was in Silvolde die hete ijzers onder de hoeven van het paard kon bevestigen, dus een echte paardensmid. Bij zadelmaker Ter Steeg, zijn naaste buurman, kon hij dan tevens terecht voor het repareren van paardentuig. Bij beide gold, “vakmanschap is meesterschap”.

Ons leven op de boerderij verliep zonder noemenswaardige voorvallen. Het ging zo z'n gangetje, steeds min of meer volgens een vast patroon. Regelmatig heb ik meegeholpen op de boerderij alsook mijn oudste zus Joke. Voor mij waren dat eigenlijk toch alle voorkomende werkzaamheden, daarbij zeker ook het koeien melken. Aangezien mijn vader gek was met dieren, had hij de dierenschare intussen uitgebreid met een paar damherten. Zij konden zich ophouden in de vrij ruime boomgaard. Later heeft hij ze ingeruild voor de wat rustigere lama's.

Mijn oudste zus Joke was ook volledig georiënteerd op Silvolde. Na de lagere school ging ze, zoals zo vele boerendochteren uit die tijd, naar de huishoudschool bij de zusters van St. Clara op de bult in Silvolde. Met lessen in o.a. koken, naaien en verzorging heeft ze daar een viertal jaren met veel plezier de school doorlopen. Indien nodig kon zij na schooltijd onder aan de bult bij de bakker al brood mee naar huis nemen.

En haar eerste vrijers, kwamen die misschien ook uit Silvolde?

Door haar lidmaatschap bij de boerinnenbond, waar ze ook nog in het bestuur heeft gezeten, kwam ze in aanraking met toneel. Een aantal jonge boerinnen en een aantal jonge boeren (JBTB) hadden samen een toneelgroep opgericht. Met veel passie en hartstocht werden de oefenavonden bij Mijnen, café 't Molentje bezocht. Onder het genot van één of meerdere drankjes hadden ze na afloop onderling het grootste plezier en jolijt. Het was een gezellige club.

Antoon Helmes, die vaak de hoofdrol en tevens de vaderrol speelde, had een goede klik met mijn zus. Indien nodig, want zij kende haar tekst altijd uitstekend, souffleerde ze soms haar medespelers. Volgens Antoon was hun clubje geliefd en bekend, want vele uitnodigingen uit omliggende

plaatsen kwamen binnen. Zo hebben ze gespeeld in o.a. Wehl, Beltrum, Harreveld en Gaanderen, alwaar ze het publiek doorgaans een genoeglijke en vrolijke avond bezorgden. Hun meest favoriete stuk was getiteld "Het portret van Aloys", met een schitterende rol voor Antoon. Al heb ik toentertijd nauwelijks weet gehad van dit acteertalent van mijn zus, sinds kort weet ik van haar dat ze het steeds met volle overgave en met heel veel genoegen heeft gedaan. En het kon logischerwijs niet uitblijven, na de vrijscènes op het toneel,...jawel, ook haar eerste vrijers kwamen uit Silvolde. Maar, die hebben niet allemaal toneel gespeeld.

Een gezellig samenzijn na een oefenavond bij Mijnen. V.l.n.r. Thea Lubbers, Leonie Westerveld, Herman Welling, Joke Hofstad, Theo ten Have, Antoon Helmes, Willemien Meekes en Bennie Heuvels. Op de voorgrond Jan Hofstad van de Heebinkweg

In de 60'er jaren heb ik mij over laten halen om bij de JBTB afdeling Silvolde te gaan handballen. Ik herinner me nog wedstrijden waar het echt hard tegen hard ging. Vooral tegen Azewijn liep het regelmatig behoorlijk uit de hand. Ook aan hardloophwedstrijden in de omgeving heb ik verschillende jaren met plezier meegedaan. Op mijn favoriete korte afstanden stond ik menigmaal op het schavotje, maar op de langere afstanden zo-

als de 1500m moest ik toch doorgaans de meerdere erkennen in voetballer Gerrie Jansen uit Gendringen.

Op regionale sportdagen waren we duidelijk vertegenwoordigd met onze uitgebreide club van jongens en meisjes. Met een bus van Meekes togen we dan naar onder andere Apeldoorn en Raalte. Na afloop van de sportdag was er aansluitend meestal een dansavond, waarbij je overhemd niet droog bleef. In de bus terug hadden we vaak nog de grootste lol.

Om jezelf alsook het huis in een goede conditie te houden, zowel inwendig als uitwendig, deden we wederom een beroep op een aantal Silvolde-naren. Voor onze gezondheid, dus bij lichamelijke klachten, werd dokter H. Bisterbosch gebeld. De hoofdletter H staat voor een niet alledaagse naam, namelijk Heimerich, wat zoveel betekent als huisheerser.

Voor het klussen aan huis klopten we meestal aan bij een Ten Have, wat toen niet zo verrassend was. Sloeg je in die tijd een telefoonboek open, dan zag je onder de plaats Silvolde tientallen keren de naam ten Have staan. Dat gold voor elektro Jan, voor schilder Fons en ik denk dat we in de 60'er jaren onze eerste auto ook bij een ten Have gekocht hebben en wel bij Hans.

Ik realiseer me dat ik ten aanzien van Silvolde natuurlijk (lang) niet volledig ben geweest. Toch als tegenwicht nog even een uitstapje naar Terborg, zoals de eerder genoemde A&O en voor ons schoeisel gingen we naar de bijzondere schoenenzaak van broer en zus Wenting in de Hoofdstraat. Toon Wenting de alom bekende schoenlapper in optima forma, was meer dan bekend en berucht in Terborg en omgeving. Menigeen kende hem als berijder van zo'n piepkleine Fiat 500.

We werden klant van slager Geven in de Hoofdstraat, toen huisslachten verboden waren. Ook leverde vader varkens aan deze slager. Voor kleding hadden we in Terborg nog Alex Bruins, maar mijn moeder kocht toch meer kleding bij Duthler en Weenink in Varsseveld.

Hadden mijn ouders eigenlijk ook wel zoiets als uitgaan of vermaak? Natuurlijk, maar lang niet zoveel als in de huidige tijd. Die verzetjes, als onderbreking van de lange werkdagen, waren er wel terdege en werden best intens beleefd. Ik denk in eerste instantie aan de verjaardagen van mijn

ooms en tantes, waar door de heren, vaak onder het genot van een stevige borrel, werd gekaart. De vrouwen dronken boerenjongens, een ci-troentje of iets uit de weck. Mijn vader als verwoed kaarter, keek altijd reikhalzend uit naar de dinsdagavond om samen met een clubje uit Silvolde het spel “trokken” te spelen. Een kaartspel dat vooral gespeeld werd in Silvolde en Ulft. Een enkele keer mocht ik wel eens als invaller meedraaien. Ik vond het altijd heel bijzonder dat de heren, nadat de koffiekopjes waren afgeruimd, bijna allemaal een dikke sigaar opstaken. Bij het van huis gaan, hadden ze die sigaar dan in het bovenzakje van de jas gestoken. Dus een korte periode van kaarten onder nevels van rook rond de grote lamp boven de tafel. De volgende morgen hing de geur nog volop in de kamer. Dat roken was in die tijd zo normaal dat moeder de vrouw daar natuurlijk niets van zei, maar wel de volgende dag zoveel mogelijk alle ramen openzette om te luchten.

Waar mijn ouders zich ook zeker uitermate goed vermaakt hebben, was bij Café Meyer tijdens de kermis in Silvolde. Met z'n tweeën togen ze op de fiets naar het café waar al ruim van tevoren de nodige voorzorgsmaatregelen waren genomen om de hossende en dansende feestvierders veilig op de 1e etage te houden. Op de maandag stortten ze zich dan volledig in het feestgedruis. Meestal kwam voor hen de tijd van vertrek weer veel te snel, aangezien thuis de koeien weer stonden te wachten. Latere jaren werd café 't Molentje de plek voor de boeren, zodat ook mijn ouders daar de kermis vierden. Voor het naar huis gaan, werd er gewoonlijk nog een visje genuttigd. Ik weet zeker dat ze daar met volle teugen van genoten hebben.

Op het eind van een werkzame dag op of om de boerderij stond mijn vader vaak leunend op het ijzeren toegangshek van de wei naar zijn vee te kijken. Mijmerend kon hij terugkijken op een toch wel geslaagde periode van 30 jaar van werken en leven op de boerderij, samen met mijn moeder. Hij is niet meegegaan in de golf van mechanisatie, maar bleef volharden in handmatig werk. Geen melkmachine en geen tractor, want zijn zwarte Friese paard was zijn alles.

Alles in ogeschouw nemend, met de kinderen op hun plek, konden ze meer dan tevreden zijn hoe ze hun boerenleven hebben geleefd op de grens van Terborg en Silvolde. En de eindconclusie zal zijn, dat deze boer, Joop Hofstad, zich met verve heeft staande gehouden in het stadse Terborg.

Sni-j in 't oor

Bennad van de Weikamp

't Was in dun mooien zomer van 1939, erges in dun Lechtenbarg.
't Was zondagmorgen nao kerk tied dat un boer efkes un endjen
ging lopen met zien jungesken van goed twee jaor. 't Kaeltjen kröm-

melen zo'n betjen
veur um uut tussen
de weidens deur. Ma-
or op un gegeven
moment kump 't
kaeltjen an 't schrag-
gelen en völt ut in 't
pikkeldraad langs 't
fietspad... Hi-j blif
met zien linkeroor an
't pikkeldraad hangen
en schreeuwt t'r lus-
tig op los... Wat na-
tuurlek ok wel heel
begriepelik is... Dun
vader is t'r gauw bi-
en bevri-jdt 't kaeltjen
uut zien benarde po-
sitie, maor daormet is
't kwaad natuurlek
niet veurbi-j. 't
Kaeltjen hef un flin-
ken sni-j in 't oor en
bloedt beheurlek...
Dun vader löp t'r dus
raps met 'jungesken
naor huus en naor
zien moe:der hen.

Joseph Ris, 1889-1968

Daor was gin twie:fel an, daor mossen ze met naor dokter Ris in Sillevold hen. Ze hadden natuurlek nog gin telefoon, ze wissen dus ok nie:t of dun dokter thuus was. Dun vader ri-jdt dus maor op goed geluk met 't jungskén veur op de fiets naor Sillevold. En zi-j hadden geluk, dun dokter was thuus. Dun dokter wonen waor now Hidde Fischer woont. De wachtkamer en de spraekkamer wazzen an de Ulfse kant van 't huus. Daor in de spraekkamer wier 't jungskén an un grondeg onderzeuk onderworpen en wier 't dudelek dat 't oor gehecht mos wodden. Maor daor was 't kaeltjen in de wiedste wiette nie:t met ens... Hi-j schreeuwen as ter toe en spattelen tegen wat hie kon...

Dun vader kon 't kaeltjen nie:t in bedwang hollen, dun dokter kon zie:n wark nie:t doen... D'r mos hulp kommen... Dun dokter zeg tegen dun vader: 'Wacht maar even, dan haal ik Marietje even op'. En effen later arriveert hie weer met de dienstbode achter zich an. En now mot de vader en de meid 't jungskén in bedwang hollen, zodat dun dokter zien wark kan doe:n. 't Schreeuwen wier d'r intussen nie:t minder um, maor 't oor kwam wel weer zo'n betjen an mekaar te zitten...

De dagen daornao zei vrouw Somsen, de buurvrouw van dun dokter, de vrouw van smid Somsen: 'Zondag hef bi-j dun dokter un kind toch zo erbarmelek en onbedaarlek had geschreeuwd!' Maor ik zeg niks..

Gevestigd te SILVOLDE:
Jos. RIS Arts.

Genees-, Heel- en Verloskundige.

**Spreekuur: 8—9 's morgens.
 12½—2 's middags.**

SILVOLDE.

— Woensdagavond kwamen op de Ulfische weg, nabij Nieuwdorp twee wielrijders zootnig met elkaar in botsing, dat de een, zokere F. uit Breedenbroek bewusteloos bleef liggen. Hij was met het achterhoofd op de steenen terecht gekomen en bloedde uit zijn oor, neus en mond. De geneesheer uit Ulf, die terstond ontboden werd, was afwezig. Dr. Jenny uit Dinxperlo, die even na 't ongeval per auto passeerde, werd door een wielrijder achterhaald en stopte even, om daarna verder te rijden, omdat hij toch geen verbandmiddelen bij zich had. Inmiddels had men Dr. Ris van Silvolde gewaarschuwd, die terstond ter plaatse was en de eerste hulp verleende. De ongelukkige werd daarna per brancard naar zijn woning vervoerd.

De streken van Lenie Heijming

Mia Miedema

Mevrouw Mia Miedema, een zus van de voormalige directeur van de zuivelfabriek Rein Miedema, bereikte op 4 november jl. de leeftijd van 99 jaar. Vorig jaar stuurde ze ons enkele anekdotes over haar vrijgevochten nichtje Lenie Heijming. Omdat de feiten nu wel verjaard zijn, durven we het aan om haar herinneringen te publiceren...

De vader van Mia en Rein, Johannes Miedema (1876-1954) vestigde zich in 1907 vanuit het Friese Ysbrechtum in Silvolde. Hij had succesvol gesolliciteerd naar de betrekking van directeur bij de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek 'De Eendracht'. In 1909 trouwde hij met de Silvoldse Elisabeth Johanna Maria Heijming (1888-1952). Haar broer, Franciscus Bernardus Johannes Theodorus Heijming (1894-1972), was de eigenaar van de koek- en beschuifabriek in Silvolde. De fabriek in de Munstermanstraat werd later overgenomen door gasmeterfabrikant Instromet. Frans Heijming was getrouwd met Catharina Hendrica van der Linden (1896-1971).

**EENIGE FLINKE
JONGENS GEVRAAGD.**

**Aanmelden: Koek- en Beschuitfabriek FR. HEIJMING,
Silvolde. 95314**

*Advertentie beschuitfabriek Frans Heijming,
Graafschapbode, 18-7-1941*

Instromet Munstermanstraat, 26-3-1971

Als mijn nichtje Lenie Heijming 's middags thuis kwam en rook dat ze bruine bonensoep aten, zei ze tegen haar moeder, tante Katrien Heijming: "krijgen wij bruine bonensoep ? Dat lust ik niet !". "Je ziet maar", zei tante Katrien dan. Dochter Lenie ging dan altijd naar Lisa van de 'dikke bakker' en vroeg dan aan haar: "tante Lisa, wi-j hebt vanmiddag weer bruune bonensoep, mag ik bi-j ow èten". Er was dan al een telefoontje van tante Katrien naar Lisa gegaan met de mededeling dat zij dochterlief weer kon verwachten. Lisa zorgde dan altijd dat ze iets te eten had wat Lenie lekker vond en dan kwam alles goed.

Lenie had ook eens een grote mond gegeven aan de juffrouw in de klas. Die vertelde dat door aan zuster Nicasia, het hoofd van de school. Zij vond de brutaliteit van Lenie zo ernstig dat zij voor straf om 12 uur een half uur moest nablijven. Maar Lenie dacht: "nog een half uur langer blijven, van z'n lèven niet". Ze keek heel strak naar de klasdeur en probeerde vervolgens te ontsnappen.

Zuster Nicasia ziet het gebeuren en vliegt er naar toe. Lenie vlucht naar de vensterbank, opent het raam en springt naar buiten.

Ze rent over de speelplaats, klimt over het hek en holt buiten adem naar huis. Er volgt een verontwaardigd telefoontje van zuster Nicasia naar tante Katrien, die van haar lieve dochter al had gehoord waarom ze hijgend was thuisgekomen. Tante heeft toen zuster Nicasia verzekerd haar dochter streng te zullen straffen. Ik ben zelf onderwijzeres geweest en weet dus dat haar gedrag niet door de beugel kon.

Later heeft oom Frans de banketbakkerszaak en de beschuifabriek verkocht en zijn ze met z'n allen naar Canada gegaan. Lenie trouwde met Jim. Ze zijn toen naar Ierland verhuisd waar Jim een belangrijke baan had bij de gemeente.

Ze zagen hem graag weer terugkomen in die functie. Voor hun 50 jarig huwelijksfeest ging Theo Heijming namens de familie naar hen

toe. Ik heb hem toen alles verteld wat Lenie in haar jonge jaren heeft uitgevreten. Er is op het feest door alle aanwezigen hard gelachen om de 'slinkse' streken van de 50 jarige bruid.

<

Een recente foto van de onlangs 99 jaar geworden Mia Miedema

Café chantant ‘Het Molentje’

Zondag jl. trad alhier in het café „het Molentje” van den heer G.Th. Overkamp, de bekende karakterkomiek Abraham de Winter op. De flinke zaal was geheel gevuld met een aandachtig luisterend publiek, dat zich zijn gang daarheen zeker niet zal hebben beklagd. Trouwens, het moet ook gezegd, de heer de Winter wist zijn ouden roem schitterend te handhaven. Met „Teunis de Kippendief” en „Noordbrabantse Dorpsschoolmeesters lief en leed”, verder „Dat is geen Kwakzalverij” en „Martelaars der Wetenschap”, oogstte hij een hartelijk en welverdiend applaus. Wij roepen den heer De Winter een spoedig weerzien toe.

(Aldus De Graafschapbode van 30 januari 1914)

Abraham de Winter (1841-1920) was een bekende Nederlandse entertainer die door zijn solo-optredens als een voorloper van onze huidige cabaretiers en theaterkomieken kan worden beschouwd. In zijn nadagen schnabbelde De Winter zijn pensioentje bij elkaar in lokale zaaltjes. Kroegbaas Overkamp van Het Molentje lokte de bekende artiest naar Silvolde, waar hij nog eenmaal zijn succesnummers ten gehore bracht.

Abraham de Winter groeide op in een straatarm joods gezin, zijn familie woonde in een armoedige krottenwijk in Breda. Hij verdiende aanvankelijk de kost als handelaar in stro. Zijn verhalen, grappen en goocheltrucs deden het goed bij de Brabantse boeren waarmee hij in contact kwam. Geleidelijk ontwikkelde hij zich tot een ‘karakterkomiek’, dat wil zeggen dat hij sketches en liedjes maakte met typetjes en persiflages. Zijn doorbraak als landelijk artiest kwam in 1884 met een optreden in Den Haag, waar hij als een negentiende-eeuwse Wim Kan het kabinet en de landelijke politiek op de hak nam. Daarna was De Winter niet meer weg te denken uit de Nederlandse schouwburgen die aan het eind van de negentiende eeuw als paddenstoelen uit de grond schoten. Zo trad hij behalve in het Amsterdamse Carré ook op in het Sportpaleis in Antwerpen. Het standaardtenue van De Winter was een avondkostuum met hoge hoed.

In 1901 kreeg hij een contract van de Nederlandse vertegenwoordiging van The Gramophone Company, voorloper van het label His Master's Voice, voor het opnemen van een plaat. Hij moet daarmee één van de eerste Nederlanders zijn wiens stemgeluid bewaard is gebleven op de grammofoonplaat. De conference 'Teunis de kippendief' is dankzij een grammofoonopname nog steeds te beluisteren op YouTube.

Bronnen:

Delpher krantenarchief: De Graafschapbode van 16 en 30 januari 1914.

abrahamdewinter.nl

Wikipedia

Heemkundige Vereniging

Old Sillevold

Opgericht 18 februari 1997

Bestuurssamenstelling:

Voorzitter:

André Tangelder

Tweede Voorzitter:

Jan Pierik

Secretaris:

Ineke Mulder-Loman

Kloosterhof 125

7064 BZ Silvolde

info@oldsillevold.nl

Penningmeester:

Karin Hendriksen

Kroezendijk 2

7064 KX Silvolde

Tel. 0315-681608

info@oldsillevold.nl

Archiefbeheerder:

Willie Dieker

Fazantplein 12

7064 EG Silvolde

Tel: 0315-8334

Archeologie en geschiedenis:

Bas Boerakker

Lidmaatschap:

€ 16,00 per jaar.

Bankrekening:

NL11 RBRB 0979 8454 32

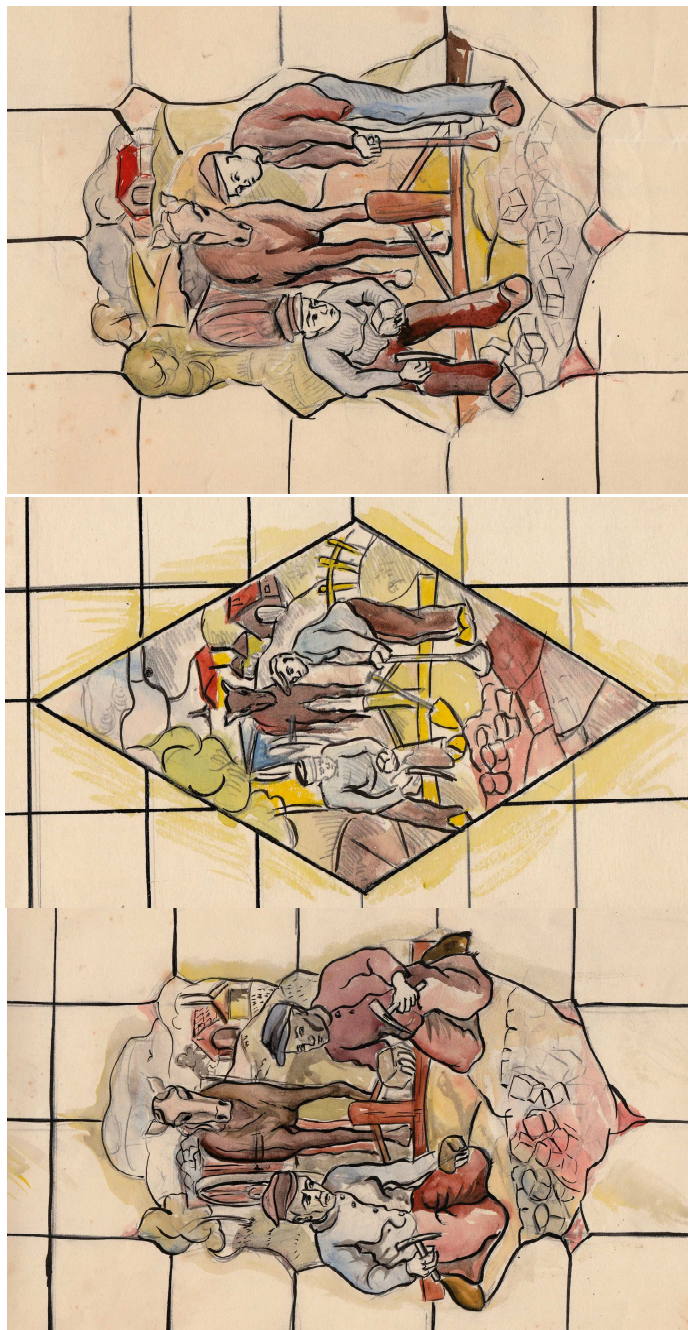
Old Sillevold

www.oldsillevold.nl

Bulletin

heemkundige vereniging

Old Sillevold

Losse nummers € 3,50 per stuk
www.oldsillevold.nl

Ontwerpen voor een glas in lood paneel afkomstig uit het archief Jaartsveld.